

Antano Baranausko tėvų kapavietės perkėlimas ir hipotetinis paminklo gamintojas

ASTA MILTENYTĖ

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Dokumentinio paveldo tyrimų departamentas, Gedimino pr. 51, 01109 Vilnius
El. paštas asta.miltenyte@lnb.lt

ARMINAS ŠTUOPYS

Klaipėdos universitetas, Jūros technologijų ir gamtos fakultetas, Bijūnų g. 17, 91225 Klaipėda
El. paštas arminas.stuopys@gmail.com

Straipsnyje įvardijamas lietuvių literatūros klasiko, kunigo, vyskupo A. Baranausko tėvų kapo paminklo iš ketaus (pjedestalo, kryžiaus, tvorelės) Anykščių kapinėse hipotetinis gamintojas. Šis nesignuotas paminklas, tikėtina, priskirtinas XIX a. 7-ajame dešimtmetyje veikusiai Kauno „Minervos“ liejyklai, nors tokie patys sepulkraliniai kūriniai yra ir šio amžiaus 4-ajame dešimtmetyje įsikūrusios Rygos „Wöhrmann & Sohn“ liejyklos kataloge. Gamintojo pasirinkimas argumentuojamas logistinėmis aplinkybėmis, vyskupo ir „Minervos“ liejyklos savininkų šeimos pažintimi, taip pat žinoma XIX a. antrosios pusės katalikų bažnyčios hierarchų bažnytinių, sepulkralinių reikmenų užsakymų praktika. Straipsnyje aptartos aplinkybės, kaip literatūros klasiko tėvų ir kitų jo artimųjų palaikai buvo perkelti iš uždarytų Anykščių kapinių kartu išsaugant senąjį paminklinį rinkinį iš ketaus.

Reikšminiai žodžiai: Antanas Baranauskas, Anykščiai, antkapiniai paminklai, „Minervos“ liejykla, „Wöhrmann & Sohn“ liejykla

IVADAS

Tyrinėdami XIX–XX a. pr. Lietuvoje ir aplinkui ją veikusių ketaus liejyklų veiklą bei ieškodami išlikusios, dažniausiai sepulkralinio pobūdžio, nekropoliams skirtos įmonės produkcijos pavyzdžių, susiduriame su jų identifikavimo problema. Signuoti gamintojų kryžiai iš ketaus, kiti XIX–XX a. pradžios kapų įrangos iš ketaus elementai (lietos koptylėlės, skulptūrėlės, postamentai, tvorelės, epitafijos lentos ir pan.) Lietuvos kapinėse

yra retenybė¹. Kai šių ženklų nėra, atpažinimui tenka pasitelkti tuo metu (XIX a. vidurys – XX a. pradžia) veikusių fabrikų, liejyklų produkcijos katalogus ir kainynus, kuriuose produkcijos iš ketaus piešiniai dažniausiai būna schematiški, nedetalizuoti, pateikiami tik pagrindiniai ir orientaciniai jų matmenys, aišku, ne šiuolaikine matų sistema, neretai greta piešinio tebūna tik mastelio skalė. Visa tai suponuoja gamintojų alternatyvą. Be to, šiuos katalogus ir kainininkus dar reikia surasti, surinkti, o tai ne visuomet pavyksta, nes jų leidėjams tokia spauda tebuvo ribotą laikotarpį galiojusi reklaminė medžiaga. Dėl to nesirūpinta bibliografijos aprašais, tęstinumo ženklais leidinyje, dažniausiai nežinomas jų leidybos periodiškumas, tiražai, sklaidos būdai, bibliotekų fonduose tokie leidiniai – atsitiktinės marginalijos. Net ir surasti jie neduoda tikslaus atsakymo, mat vienodus ar labai panašius nekropoliams skirtų dirbinių modelius tuo pat metu liejo kelios regiono ar net visos Rusijos imperijos ketaus liejyklos. Metalų sudėties tyrimai būtų prabanga; belieka rinkos aplinkos, užsakovų ir gamintojų pažinčių analizė, tikėtinų priežastinių ryšių (kilmė iš vieno regiono, gyvenimiškos sąsajos, giminytė, rekomendacijos ir pan.) ieškojimas bei svarstymas, ar galėjo antkapinio paminklo užsakovas pasirinkti tą arba kitą gamintoją.

Remdamiesi loginiais, istoriniais argumentais ir elementariais tyrimais bandome įvardyti tikėtiną literatūros klasiko Antano Baranausko artimųjų kapo Anykščių kapinėse paminklo gamintoją; aptariame minimos kapavietės perkėlimo faktą ir peripetijas; greitiname, analizuojame duomenis literatūroje ir kaip naują (mažai žinomą) šaltinį skelbiame Anykščių muziejininkų surinktą istorinę medžiagą²; įvardijame, aptariame eiliniams Anykščių kapinių ir miesto muziejų lankytojams nežinomus, ekspozicijose nematomus, bet temai svarbius artefaktus ir ikonografinę medžiagą. Šį tyrimą galima laikyti istorinių aplinkybių, tikėtino psichologinio paminklo pasirinkimo, vėlesnio kapinių naikinimo ir kapavietės perkėlimo atvejo analize.

Žinoma, loginiu būdu nustatę hipotetinę kapavietės puošybos elementų gamintoją, pripažįstame, kad tokių samprotavimų grandinėje gali pasitaikyti išimčių: juk susiduriame su žmogiškojo veiksnio psichologija, santykių ypatybėmis bei aplinkybėmis, kitais veiksniais, kurių jau nebesužinosime. Kita vertus, šis tekstas – ne tik mėginimas pateikti atsakymus į nekropolistinių tyrimų klausimus, drauge tai proga paminėti ir pagerbti Amžinybėn išėjusius Anykščių muziejininkus, kurių rinktą medžiagą pabandėme susisteminti ir apsaugoti nuo užmaršties dulkių.

1 Iki XX a. pirmosios pusės nekropolistinė produkcija dažniau ženklinta Klaipėdos krašte (buv. Rytų Prūsijos dalyje, žr. [14, 88–101; 15, 191–207]), iki XX a. pr. savo darbus žymėdavo Rygos, Liepojos paminklų meistrai. Tikėtina, kad tai lėmė protestantiška darbo etika, aštresnė konkurencinė aplinka, teisinio reglamentavimo ypatybės – „reformacija sekuliarizavo kapines“, jose sparčiau vyko „virsmas iš krikščionių bendruomenės kulto sferos į savivaldos sanitarinę sferą“, „gamintojo ženklai įrodo, kad miestiečių laidojimo kultūros artefaktai sparčiai ir svarbiausia tuo pačiu laiku plinta kaimo vietovėse“, „ryškėja miesto ir kaimo kultūrinis bei ekonominis suartėjimas“ [3, 123–136]. Pabrėžtinai ir didesnis epitafijos užrašų informatyvumas šio krašto kapinėse [5, 77–88].

2 Ši su straipsniu susijusi ir jame tik iš dalies panaudota medžiaga saugoma A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus (toliau – VŽM) rinkiniuose.

1 pav. A. Baranausko tėvų kapavietė, 2023 m. rugpjūčio mėn. Armino Štuopio nuotr.

LITERATŪROS KLASIKO TĖVŲ KAPAVIETĖ IKONOGRAFIJOJE, APRĄŠYMUOSE IR TIKROVĖJE

Antano Baranausko tėvų kapo antkapių elementai naujose Anykščių kapinėse vertikalioje akcentuota kompozicija ir stilistika išsiskiria iš aplinkinių anykštėnų kapų³. Tai palengvina šios kapavietės (1 pav.) radimą⁴. Kapinių lankytojas, patekęs prie A. Baranausko tėvų kapavietės, pamatys kontrastą tarp XIX a. būdingo kapavietės paminklo, jos tvorelės formų, naudotų medžiagų ir aplinkinių XX–XXI a. modernesnių kapaviečių puošybos sprendimų.

- 3 Šios kapinės sparčiai praranda savitumą: demontuojant ir keičiant senus paminklus, senosios kapavietės niveliuojamos – sovietmečiu jose ėmė dominuoti būdinga horizontali kapaviečių kompozicija (tendencija didinti kapaviečių plotą, bet mažinti paminklų aukštį), o pastaraisiais dešimtmečiais įsigalėjo siekis supaprastinti, racionalizuoti paminklų statybą bei kapaviečių priežiūrą – statomi nauji paminklai yra neaukšti, ploni, „dvimačiai“, dažniausiai vienpusio poliravimo akmenys, kuriuos stilistiškai derėtų vadinti ne XIX–XX a. pr. aukštaičių kapams būdingomis stelomis, obeliskais, o didelėmis epitafijų lentomis iš rytietiško uolienų; plinta horizontalios antkapinės plokštės, gausėja akmenų ar betono trinkelėmis uždengto kapaviečių ploto, beveik nebestatomi tūriniai (trimačiai) ar į aukštį besistiebiančios formos „aukštaitiški“ paminklai.
- 4 Keista, kad vyskupo tėvų kapavietė nėra įtraukta į kultūros paminklų registrą, nors šiose kapinėse, be jau minėto Tremtinių paminklo, į šį registrą įtrauktos dar 7 kapavietės. Visgi vyskupo tėvų kapavietė prižiūrima, prieš Vėlines ji kukliai puošiama gėlėmis ir žvakutėmis. Gal paminklinis statusas jai nesuteiktas todėl, kad palaikai ir antkapio elementai buvo perkelti iš senųjų sunaikintų kapinių dabartinės Anykščių koplyčios aplinkoje, bet juk memorialinis aspektas išliko.

Nežinančiam Anykščių kapinių raidos, nevietiniam, neturinčiam galimybių atlikti istorinių (archyvinių) tyrimų lankytoji tokio kontrasto priežastys nėra aiškios.

Antano Vienuolio prisiminimuose apie paminklą rašoma: „Seniai visi jau užmiršo Anykščių Baronus, poeto tėvus ir jų vaikus, tik neužmiršo „Anykščių šilelio“ autoriaus Antano Baranausko. Ant poeto tėvų kapo ir šiandien tebestovi puikus sūnaus pastatytas paminklas su kryžiumi ir metalinėmis raidėmis užrašu.“ Taip viename savo paskutiniųjų kūrinių „Iš atsiminimų apie Baranauską“ 1957 m. A. Vienuolis-Žukauskas patvirtino, kad būsimo vyskupo tėvų kapas buvo sutvarkytas sūnaus rūpesčiu: pastatytas geležinis kryžius su išlieta epitafijos lenta, kapas aptvertas aukšta ketaus liejinio tvorele. Tikėtina, kad tai buvo padaryta po 1872 m., nes epitafijoje įrašytos abiejų tėvų mirties datos. „Tik aš vis dar aplankau jų kapus. Kitąsyk pataisau bekrypstantį kryžių, iš naujo perdažau tvorelę, o kai kada, atsiminęs tolimą praeitį ir kad viskas čia praeina, užsimiršta ir samanomomis apsidengia, ir ašarą nuo akių nubraukiu“, – jau minėtame 1957-ųjų tekste rašė tuo metu 75-erių sulaukęs A. Vienuolis-Žukauskas [22, 317–318]⁵.

Apie A. Baranausko tėvų palaikų perkėlimą užsiminė 1981 m. išleisto turistinio kelionių vadovo *Kūrėjų pėdsakais* autorius ir sudarytojas, lituanistas, kraštotyrininkas Benjaminas Kondratas, gana daug dėmesio skyęs Anykščių kraštui ir jo literatams. Tačiau netikslumai, pasitaikantys trumpame tekste, rodo, kad autorius greičiausiai pasinaudojo mažai patikimu šaltiniu: „S. Šagalovo gatvėje, mažame parke, įkurtame senųjų kapinių vietoje, stovi nedidelė balta koplyčia, pavaizduota apsakyme „Vėžys“. Tos pačios gatvės gale esančiose naujose kapinėse palaidoti rašytojo tėvai, seserys, J. Biliūno giminės. Neseniai čia perkelti ir A. Baranausko tėvų palaikai. Čia dažnai lankydavosi A. Vienuolis“ [9, 260]. Ką galėtų reikšti laiko aplinkybė „neseniai“, kiek metų reiktų atskaičiuoti nuo aptariamo turistinio vadovo išleidimo datos? Be abejo, A. Vienuolis-Žukauskas naujosiose kapinėse lankė savo artimųjų kapus, tačiau A. Baranausko tėvų kapas iki jo mirties 1957 m. tebebuvo senosiose Anykščių kapinėse.

Iš tikrųjų, A. Baranausko tėvų ir artimųjų palaikai, paminklas buvo perkelti iš seniausių uždarytų ir sunykusių Anykščių kapinių⁶, bet aiškių žinių, nuoseklių tyrimų apie palaikų perkėlimą, senųjų kapinių uždarymą nėra. Taigi verta pasiaiškinti A. Baranausko tėvų kapavietės paminklo statymo (XIX a. antroji pusė), vėlesnio palaikų ir kapavietės perkėlimo (XX a. antroji pusė) aplinkybes.

A. BARANAUSKO TĖVŲ, KITŲ ARTIMŲJŲ KAPAVIETĖS SENOSIOSE IR NAUJOSE ANYKŠČIŲ KAPINĖSE

Žemaičių vyskupijos kunigų seminarijos Kaune profesoriui Antanui Baranauskui (1835–1902) buvo 33-eji, kai 1868 m. lapkričio 29 d. mirė jo tėvas, 66-erių metų Jonas Baranauskas. Jis buvo palaidotas to meto Anykščių parapijos kapinėse (dabar pažymėtos kenotafu ir

5 Atsiminimuose aprašoma, kas išsėjos seniausiose Anykščių kapinėse abipus jo tėvų kapavietės („paminklas aptvertas meniška ketaus tvorele“), tačiau įvardijami ne tik giminaičiai: „Greta Jono Barono kapo surado sau amžiną ramybę ir ponas „Gustaw Brzozowski, weteran 1863 roku“, kurio vadovaujami mano du seneliai sukilėliai kovėsi ties Biržais su caro kariuomene. Ir juos visus seniai jau visi užmiršo, ir niekas jų kapo nebelanko.“ Šis antkapinis paminklas-obeliskas taip pat buvo perkeltas į naują kapavietę ir dabar saugomas kaip Kultūros vertybių registro objektas (unikalus kodas – 17244, paveldosaugos dosjė apie paminklo perkėlimą neminama).

6 Buvusioje senųjų kapinių teritorijoje tebestovi grafų Venclavovičių XIX a. viduryje pastatyta neo-renesansinė koplyčia, kuri 1985 m. pagal architekto G. Baravyko projektą buvo apgaubta stiklo ir gelžbetonio kupolu.

oficialiai vadinamos „Anykščių senosiomis XIX a. kapinėmis“) netoli koplyčios, kairėje jos pagrindinio fasado pusėje, arčiau gatvės⁷. Kapavietės vietą iki šiol žymi dar XX a. pradžioje prie kapo vienas šalia kito pasodinti du maumedžiai. 1872 m. gegužės mėn. ten pat buvo palaidota ir poeto motina Teklė Pavilonytė-Baranauskienė (1803–1872). Tame pačiame ar gretimame kape dar XIX a. palaidotos ir trys anksti mirusios jų anūkės, vyriausiojo sūnaus Jono dukterys – Ona Baranauskaitė (1857–1874), Liudvika Baranauskaitė-Bagdonienė (1860–1881) ir Julijona Baranauskaitė (1863–1889). Šalia tėvų ir trijų dukterų palaidoti XX a. pradžioje mirę vyriausieji A. Baranausko brolis Jonas Baranauskas (1828–1904) ir jo žmona Juozapota Šumylaitė-Baranauskienė (1831–1907). Šios Anykščių parapijos kapinės oficialiai veikė iki 1913 metų. 1913 m. pabaigoje į pietus nuo miesto centro, Anykščių šilelio pakraštyje, buvo suformuotas sklypas ir 1914 m. atidarytos naujos parapijos kapinės. Carinės Rusijos sanitarinė tarnyba ir parapijos dvasininkai kategoriškai uždraudė laidoti ankstesnėse kapinėse: esą nebelikę vietos duobei kasti – visame plote vien palaikai. Todėl į senąsias kapines nebepakliuvo vėliau mirusi A. Baranausko sesuo Rozalija Baranauskaitė-Zlatkuvienė (1832–1918), kurios vyras dar ten buvo palaidotas. Vaikai palaidojo savo motiną naujosiose parapijos kapinėse ir vėliau visą šimtmetį tame kape buvo laidojami kiti šios giminės asmenys. Tik jaunesnysis vyskupo brolis, šeimos nesukūręs Juozapas Baranauskas (1838–1916), pasak giminės prisiminimų, buvo palaidotas senosiose, jau uždarytose, kapinėse prie tėvų.

Baranauskų giminės kapais rūpinosi ir juos iki savo gyvenimo pabaigos prižiūrėjo ke-tvirtoji, vyriausioji, vyskupo brolio Jono duktė Rozalija Baranauskaitė-Žukauskienė (1853–1924) – rašytojo Antano Vienuolio-Žukausko motina, senatvėje perdavusi šią misiją savo sūnui ir keturioms dukterims.

Iki XX a. vidurio nutrūkus laidojimui, vis rečiau lankomi senųjų kapinių kapai buvo apleisti: mediniai kryžiai sunyko, teritorija apžėlė krūmais, išliko matomos tik pavienės kapavietės. Apleista miesto teritorija ilgainiui virto sąvartynu – čia miestiečiai pradėjo versti šiukšles ir buitines atliekas, net užkasdavo kritusius gyvulius. Praėjus 50 metų nuo paskutiniųjų sistemingų palaidojimų, 1963 m. rugpjūčio 15 d. Anykščių miesto Vykdomojo komiteto pirmininkas Antanas Juodėnas pasirašė potvarkį, kuriuo likvidavo senąsias XIX a. Anykščių kapines, pranešdamas gyventojams apie galimybę perkelti savo artimųjų kapus į naujas kapines. Žinių apie tai, kiek palaikų buvo ekshumuota ir perkelta, nepavyko rasti. Gali būti, kad tokia informacija net nebuvo renkama, o procesas tęsėsi ilgiau nei metus. Apie uždaromų kapinių ir Baranauskų šeimos kapavietės būklę XX a. 7-ojo dešimtmečio pradžioje galime spręsti pagal VŽM fonduose turimas ne itin geros kokybės nuotraukas (2 pav.).

Baranauskų giminės kapo perkėlimu 1964 m. rūpinosi šios giminės atstovė, tuo metu dirbusi A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialiniame muziejuje vyresniąja ekskursijų vadove, Bronislava Pavilonytė-Kazokaitienė (1915–2012). Palaikai buvo perkelti 1964 m. spalio mėnesį. Rašytojo Antano Vienuolio dukterėčia, jo sesers Konstancijos duktė B. Kazokaitienė, 1995 m. rugpjūčio 2 d. apie tai pasakojo tuometinei Muziejaus vyriausiajai fondų saugotojai Vidai Zasienei: „B. Kazokaitienė buvo muziejaus darbuotoja ir prisimena, kad 1964 m. Baranausko tėvų palaikus iš senųjų kapinių į naujas perkėlė dalyvaujant jai ir kitai muziejaus darbuotojai Valerijai Žemaitytei. Vietą kapui parinkusios muziejaus direktorė T. Mikeliūnaitė ir B. Kazokaitienė. Perkelti palaikus, T. Mikeliūnaitė buvo išvažiavusi

7 Kapinių raidos faktai, kapaviečių lokalizacija ir palaidotųjų pavardės – VŽM Krašto istorijos skyriaus vedėjo T. Kontrimavičiaus pateikti duomenys (2022 07 16 interviu).

2 pav. Baranauskų šeimos kapavietė uždromose apleistose Anykščių senosiose kapinėse, 1964 m. VŽM, 11864

ir nedalyvavo. B. Kazokaitienė ir V. Žemaitytė kaulus sudėjusios į drobulę, dar įbėrusios ir žemių, paskui sudėjusios į karstus“ [23]. Ten pat B. Kazokaitienė liudijo, kad į naująsias kapines tuo metu buvo perkelti ir palaidoti kartu su Antano Baranausko tėvų palaikais ir vyskupo brolis Jonas Baranauskas su žmona – B. Kazokaitienės proseneliai. Taigi neatsitiktinai gretimame kape po pusės šimtmečio buvo palaidota ir pati B. Kazokaitienė. Tikėtina, kad A. Baranausko tėvų perkeliamų palaikų vietą naujosiose kapinėse ji bus pasiūliusi tuometinei muziejaus direktorei T. Mikeliūnaitei, nes Baranauskai buvo perlaidoti šalia neseniai mirusių ir į naujas kapavietes palaidotų jos tėvo Juozapo Pavilonio (1875–1961) bei vienišos tetos Teofilės Žukauskaitės (1888–1962). Šalia vyro vėliau atguls ir B. Kazokaitienės motina – kita A. Vienuolio sesuo Konstancija Žukauskaitė-Pavilonienė (1885–1970). Ketvirtą gretimą tos pačios giminės kapą užims jauniausioji rašytojo sesuo Rozalija Žukauskaitė-Navikienė (1890–1965), o vėliau ir jos vyras Adomas Navikas (1893–1971). Taip Anykščių kapinėse susiformavo giminystės saitais siejamų keturių šeimų gretimų kapų teritorija.

Perkėlus Baranauskų palaikus, iš likviduojamų kapinių buvo atgabentas antkapinis kryžius ir kapą juosusi tvorelė. Kaip liudija muziejuje saugomos kelios XX a. 7-ojo dešimtmečio nuotraukos (3, 4 pav.), pirmiausia aplink naujo palaidojimo kauburėlį buvo sumontuota tvorelė, nes paminklą tikriausiai reikėjo restauruoti – paminklinė plokštė su įrašu sutrupėjo į atskirus fragmentus (tikriausiai buvo iš cinko lydinio – trapiaus metalo). Nauji įrašai buvo išlieti pagal identišką formą, paminklas sumontuotas, manoma, iki 1970 m. ir stovi iki šiol, muziejininkų vis sutvirtinamas ar perdažomas. Senosios originalios paminklinės plokštės su įrašu fragmentai (išliko ne visi) saugomi muziejaus fonduose.

3 pav. Į Anykščių naująsias kapines perkeltas, bet šalia kapo laikinai pastatytas Baranauskų šeimos kapo antkapinis kryžius, 1965 m. Valerijos Žemaitytės nuotr. VŽM, 13051

4 pav. Baranauskų šeimos kapavietė Anykščių naujosiose kapinėse, aptverta perkelta tvorele, 1965 m. Valerijos Žemaitytės nuotr. VŽM, 13050

ANTANO BARANAUSKO TĖVŲ KAPO PAMINKLO BŪKLĖ

Palyginti su kitomis aplinkinėmis kapavietėmis A. Baranausko tėvų kapo plotas yra kuklus, tačiau stilistika akivaizdžiai išsiskiriantis iš aplinkinių kapaviečių. Kapavietę rėmina neogotikinė ketaus tvorelė, perlaidotųjų galvūgalius žymi ant sąrankinio ketaus postamento sumontuotas aukštas, azūrinis ketaus lydinio kryžius. Apsilankymo metu visi metaliniai kapavietės elementai (tvorelė, varteliai joje, postamentas ir azūrinis kryžius, jų puošybos elementai) buvo padengti melsvai pilkos spalvos dažais, todėl tiksliai nustatyti, kurie iš jų yra originalūs ar atkurti, restauruoti – sunku. Ketaus postamento priekinėje dalyje pritvirtinta epitafijos lenta yra šviečiai pilko metalo, kuris panašus į aliuminio lydinį ir nereaguoja į magnetinį lauką⁸. Akivaizdu, kad ji yra vėlyvesnio laikotarpio dirbiny; tikėtina, kad ši dvikalbės epitafijos lenta su palaidotųjų pavardėmis, gimimo ir mirties datomis buvo išlieta vėliau, paminklo perstatymo metu.

Postamentas sutvirtintas nerūdijančio plieno strypais, kurių forma ir ypač metalas (nerūdijantis plienas) yra nebūdingi aptariamam XIX a. vidurio – antrosios pusės laikotarpiui. Todėl darome prielaidą, kad strypus teko panaudoti surenkant paminklą naujoje vietoje: tikėtina, kad dalis originalių antkapinio postamento elementų buvo pažeista demontuojant arba per ilgą laiką nukentėjo nuo juodojo metalo korozijos.

Kapo apžiūros metu buvo užfiksuoti neogotikinio stiliaus tvorelės ir postamento matmenys, kurie drauge su kryžiaus matmenimis bei forma ateityje, jei bus surasti katalogai su tiksliais duomenimis, turėtų patikslinti prielaidą, kad A. Baranausko tėvų kapo paminklo elementai buvo išlieti Kaune, M. P. Rekošo valdomoje „Minervos“ ketaus liejykloje, arba Rygos „Wöhrmann & Sohn“ metalo gamykloje, o gal kažkurioje kitoje tuo laikotarpiu netoli Anykščių veikusioje įmonėje. Prielaida apie šiuos tikėtinus ketaus sepulkralijų gamintojus grindžiama santykinai netolima abiejų liejyklų lokacija Anykščių atžvilgiu, taip pat tuo, kad šių dviejų fabrikų kataloguose yra identiški to paties modelio kryžiaus piešiniai (žr. 5a, b pav.).

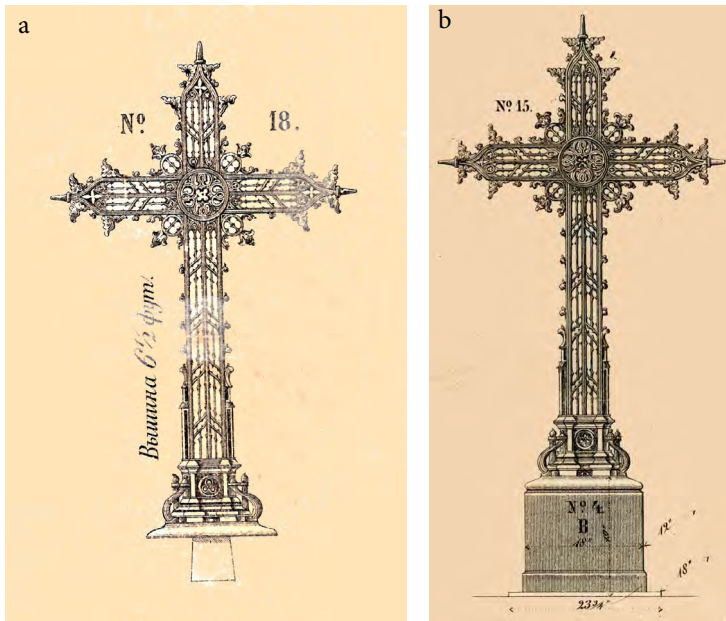
„Minervos“ ketaus liejykla Kaune veikė beveik nuo XIX a. 7-ojo dešimtmečio pradžios iki Pirmojo pasaulinio karo, o Rygoje vokiečių įkurta įmonė dirbinius iš ketaus formavo iki 1888–1889 metų. Šiai prekybinei-pramoninei firmai bankrutavus, buvę jos specialistai įkūrė kelis panašaus profilio metalo apdorojimo fabrikus, tačiau gerokai vėliau po A. Baranausko tėvų mirties, tad aptariamas paminklas vargu ar galėjo būti juose formuojamas.

RYGA AR KAUNAS: ARGUMENTAI UŽ „MINERVĄ“

Mūsų ir kolegų tyrimai, ekspedicijų medžiaga patvirtina, kad Aukštaitijos kapinėse nuo XIX a. pradžios iki Pirmojo pasaulinio karo Lietuvoje lietuvių ketaus paminklų su signatūromis⁹ randa itin mažai. Tai apsunkina ketaus sepulkralijų priskyrimą vienai ar kitai liejyklai. Kokios galėtų būti tokio dėsningumo priežastys? Gal liejyklų savininkai nenorėjo ženklinti dirbinių rusų kalba (iki XX a. pradžios), o gal vietiniai užsakovai nebuvo tokie turtingi kaip Suvalkijoje

8 Apie aliuminio kaip cheminio elemento – metalo – egzistavimą žinota jau nuo XIX a. 1-ojo dešimtmečio. Trečiajame dešimtmetyje nedidelis jo kiekis gautas laboratorijoje, bet atradimas nebuvo pastebėtas ir įvertintas mokslinės visuomenės. Atradimo autorius danų fizikas, elektromagnetizmo tyrėjas ir chemikas H. Ch. Oerstedas (1777–1851) tyrimus perleido kolegai, kuris tik XIX a. viduryje išgavo pakankamą kiekį naujojo metalo, leidžiančio nustatyti jo savybes. Pirmieji pramoniniai labai brangaus aliuminio gavybos metodai pasiūlyti XIX a. 6-ajame dešimtmetyje. Nors 1855 m. jis demonstruotas pasaulinėje parodoje Paryžiuje, nuspręsta, kad šis „sidabras iš molio“ neturi pramoninės reikšmės: iš jo gaminti itin brangūs ir prabangūs niekučiai, papuošalai. Pigesnio, pramonei reikšmingo metalo kiekio gavyba pradėta po 1886 m., tuo metu pirmieji šio metalo pavyzdžiai gauti ir carinės Rusijos imperijoje [6, 32–72], t. y. praėjus nemažai laiko po A. Baranausko tėvų mirties.

9 Tokio dėsningumo patvirtinimą žr. *Lietuvoje lietuvių paminklų paplitimo žemėlapis* [13, 243].

5 pav. Kryžius iš reklaminių leidinių: a – „Чугунно литейный завод МИНЕРВА в г. Ковне. Н. Рекош“ (*Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto biblioteka*), b – „Maschinen Fabrik & Eisengiesserei von Wöhrmann & Sohn auf Mühlenhof bei Riga“ (*Latvijas Universitātes Akadēmiskā bibliotēka*)

ar didmiesčiuose? Galbūt buvo susiformavusi vietos tradicija rinktis tiekėjus iš kitų miestų, pavyzdžiui, iš Rygos, kuriuose būta daugiau ir anksčiau įsikūrusių metalurgijos fabrikų.

Į klausimą, kurį gamintoją – Rygos „Wöhrmann & Sohn“ ar Kauno „Minervą“ Antanas Baranauskas pasirinko savo tėvų palaidojimo vietai įamžinti, šiuo metu tvirtai atsakyti negalime, tačiau pabandėme išdėstyti loginius ir istorinius argumentus vienos ir kitos versijos naudai.

Argumentai už „Minervą“ būtų tokie: praktiškasis – tuo metu, kai mirė abu Antano Baranausko tėvai, jis buvo Žemaičių vyskupijos kunigų seminarijos Kaune profesorius. Atrodytų, kad užsakyti paminklą mieste, kuriame tuo metu gyveni, yra patogiau, be to, transportavimo atveju Ryga nuo Anykščių yra labiau nutolusi nei Kaunas. Antrasis argumentas yra susijęs su sektinu pavyzdžiu. Brangus, provincijos mastu netgi prabangus paminklas¹⁰ rodo ne vien meilę ir pagarbą tėvams, tai kartu yra būdas pademonstruoti sūnaus – aukšto rango dvasininko – statusą visuomenėje. Jurgita Pačkauskienė dvasininkus ir jų artimuosius išskiria kaip svarbių paminklų užsakovų grupę [13, 111–114]. Tuo nesunku įsitikinti aplankius senąsias Lietuvos regionų kapines, bažnyčių šventorius, kuriuose išliko XIX a. pab. dvasininkų

10 Tokio pat stiliaus, bet vėlesnio laikotarpio (XIX a. pab. – XX a. pr.), tikėtina, ant perkeltų kapaviečių pastatytų ketaus kryžių šiose kapinėse yra daugiau, ir tai, mūsų manymu, taip pat liudytų kauniškės „Minervos“ naudai. Deja, jie nesignuoti, nudažyti keliais sluoksniais, todėl liejinių kokybę palyginti sunku. A. Baranausko tėvams pastatytas kryžius su postamentu, tvorele, dvikalbės epitafijos lenta išsiskiria ansambliskumu – pilnu sepkulralijų rinkiniu.

paminklai iš ketaus ar uolienų. Kaip žinome, A. Baranauskas skaudžiai išgyveno dėl savo valstietiškos kilmės ir galbūt todėl šliejosi prie aukštesnės kilmės asmenų, stengdamasis į juos panėšėti (net ir paminklais artimiesiems). Pastebėjome, kad visi tyrėjai, pradedant R. Mikšyte ir baigiant E. Aleksandravičiumi, sutartinai nurodo didelę bajoro, vyskupo Aleksandro Kazimiero Beresnevičiaus (1823–1902), buvusio Sankt Peterburgo dvasinės akademijos rektoriaus, nuo 1866 m. – Žemaičių vyskupijos kurijos Kaune oficiolo, vėliau vyskupijos administratoriaus įtaką A. Baranauskui [10, 228–229; 1, 110, 112, 134–140]. Akivaizdu, kad jam imponavo A. Beresnevičiaus bajorystė, jo pažintys to meto aukštuomenės sluoksniuose, kad net sakydamas kalbą Mečislovo Paliulionio konsekracijos garbei suruoštuose pietuose linkėjo, „kad ne tokiu kaip Voloncziauskis, muzikas, butu vyskupu, bet toks, kaip Berezneviczia, bajoras“ [8, 164–165]¹¹. Tikėtina, kad sekdamas A. Beresnevičiumi, kuris „Minervoje“ užsakė nemažai kryžių ir koplytelių savo mirusiems giminaičiams¹², tą pačią M. P. Rekošo „Minervą“ pasirinko ir A. Baranauskas. Taigi kitas argumentas – sekimas autoriteto pavyzdžiu, pasitikėjimas jo meniniu skoniu.

1903 m. *Varpe* pasirodžiusi žinutė apie vyskupo A. Baranausko mirtį jungia užsakovo ir pramonininko pavardes: „Pasimirus Seinuose vyskupui Baranauckui, tam pripažintam jau mūsų kaimynų Lietuvos raštininkui, nuo vardo lietuvių nebuvo nė vainikų, nė kokių bent viešų išreiškimų paguodonės šio vyro, vis-gi užsitarnavusio mūsų rašliavoje. Vainikus ant jo kapo sudėjo vokiečiai arba lenkai, kaip paveizdan šeimyna Rekošo, Kauno pabrikerio, šeimyna Bociarskių ir laikraštis „Kurjer Warszawski“ [12, 18–19]¹³.

- 11 Žinutė pasirašyta raide „I.“ Joje seminarijos rektorius Jeronimas Kiprijonas Račkauskas ir Antanas Baranauskas, beje, vienintelis kalbėjęs lietuviškai, svarstė, koks turėtų būti pavyzdinis vyskupas. Atrodo, kad čia susidūrė skirtingas ganytojo pareigų ir užduočių suvokimas: seminarijos rektorius ir dėstytojas manė, kad vyskupu turėtų būti ne žemaitis, o pirmiausia „katalikas kunigas; nešą reikalo prie Žemaičių, tiktai prie iszganymo duszios, prie tikėjimo“. Po septynerių metų šis pasakojimas ir A. Baranausko rekomendacijos naujam vyskupui su truputį kitaip užrašyta pavarde („Beresnevyczia, bajoras“) buvo pakartotos Jono Šliūpo knygoje [18, 82].
- 12 Čia galima paminėti ne tik „Minervos“ signuotus paminklus Kartenos kapinėse (1880–1886 m. mirusių Simono, Kazimiero ir Kartenos klebono Izidoriaus Beresnevičių kapavietė su kryžių nešančio Kristaus figūra ketaus koplytėlėje), bet ir liejyklos įkūrėjo inicialais T. H. ir nuoroda į Kauną [19, 65–83] pažymėtą ketaus kryžių Vosiliškio kapinėse, skirtą „Antoni i Tekla Bereśniewiczowie“ porai. Mirties datos ant paminklo nėra, bet archyvuose suradome, kad abu mirė 1845–1850 m. [20, 265v; 21, 253]. Pastarasis paminklas statytas vėliau, greičiausiai – giminaičio ar geradarijo, nes pora našlaičiais paliko nepilnamečius, iš kurių vienas vėliau tapo kunigu, tačiau jų giminystės ryšių su vyskupu A. K. Beresnevičiumi kol kas neįrodėme.
- 13 Straipsnio, pasirašyto P–tis slapyvardžiu, autorystė priskiriama Jonui Vileišiui. Abejotina, kad Jonas Vileišis, kurio brolis Petras Vileišis Vilniuje buvo įsteigęs mechanines žemės ūkio padargų dirbtuves, nežinotų, kad konkurentas iš Kauno M. P. Rekošas nėra vokietis. Gal norėta įgelti? Juolab kad tame pačiame *Varpo* numeryje yra Jono Vileišio nekrologas A. Baranauskui, pasirašytas Petraičio slapyvardžiu [12, 22–24]. Žinutėje paminėta „šeimyna Bociarskių“ taip pat verta dėmesio – temos kontekste šis paminėjimas gali būti vertinamas kaip papildomas argumentas. Domykas Bociarskis (1836–1914) – garsus Kauno advokatas, 1863 m. sukilimo dalyvis, Sibiro tremtinys, sugebėjęs pelnyti tiek lenkų, tiek lietuvių pagarbą, kas buvo reta. Jo žmona Bogumiła Chrystowska (1846–1925), nepaisant labai jauno amžiaus, taip pat dalyvavo sukilime. Jaunystėje žavėjęsis lietuviško, net žemaitiško tautiškumo idėjomis D. Bociarskis, anot E. Aleksandravičiaus, „gyvenimo pabaigoje nuo lietuvių tautinio judėjimo nutolo“ [2, 306]. Gal iš čia idėjinė bendrystė su A. Baranausku? Rekošų ir Bociarskių šeimos neatsitiktinai paminėtos greta – pramonininko sūnus Mikalojus 1897 m. vedė Bociarskių dukrą Anielą. Tiek M. P. Rekošas, tiek D. Bociarskis buvo gerbiama Kauno miestiečiai, renkami į miesto dūmą, kartu su savo šeimų nariais priklausė įvairioms visuomeninėms ir labdaros organizacijoms, tarp jų ir Kauno Romos katalikų labdarybės draugijai.

Atmetant nesusipratimą dėl M. P. Rekošo priskyrimo „vokiečiams“ (XIX a. pab. Kauno sunkiojoje pramonėje iš tiesų vyravo vokiečiai), žinutė rodo galimas šių žmonių sąsajas. Manome, kad Rekošai mirusį vyskupą pagerbė ne tik ar ne tiek dėl bendrų kultūrinių aspiracijų (prolenkiškų pažiūrų), religingumo ar dėl aukštos socialinės padėties to laikotarpio visuomenės hierarchijoje. Lenkijos karalystės vietovės – Virbalis, Patilčiai, Bartninkai, ką tik įsigytas Sūduvos (lenk. *Sudawskie*) dvaras, kur gyveno Rekošų ar su jais besigiminiavusios šeimos, tuo metu priklausė Seinų (arba Augustavo) vyskupijai. Taigi A. Baranauskas, nors ir neilgai (1897–1902), buvo ir Rekošų ganytojas. M. P. Rekošo „Minerva“ buvo ne tik žemės ūkio mašinų, statybinių konstrukcijų iš ketaus, pramoninės įrangos, bet ir bažnytinių reikmenų bei nekropolių puošybos dirbinių gamintoja. Amžių virsmo laikotarpiu įmonės savininkas su bažnyčios, gal net šios vyskupijos atstovais ar su pačiu vyskupu galėjo bendrauti užsakymų reikalais. Juolab kad jubiliejinų metų proga „Minerve“ buvo liejamos atminimo lentos [17, 200–232], o kur dar presbiterijų tvorelės, varteliai, koplytėlės, kryžiai, varpai... Gal šių ryšių išraiška buvo ir prieš 30 metų užsakytas Anykščių kapinių paminklas?

ARGUMENTAI UŽ RYGOS LIEJYKLĄ

„Minervos“ produkcijos paplitimo arealą pradiniam įmonės funkcionavimo etape galima būtų apibrėžti taip – Kauno miestas, vietovės ne per toliausiai nuo Kauno, patogūs vandens ir sausumos keliai (čia ypač svarbus geležinkelis), fabriko savininkų gimtos vietos (liejyklos įkūrėjas T. Heidukevičius galėjo būti kilęs arba darbine veikla susijęs su Virbaliu, vėlesnis tos pačios liejyklos, žinomos „Minervos“ pavadinimu, savininkas Mikalojus Pranciškus Rekošas gimė, ilgai dirbo, artimuosius laidojo Virbalyje), giminytės, asmeniniai ir socialiai ryšiai¹⁴. Kauno apylinkėse, Užnemunėje, aptinkame pirmuosius išlikusius „T. H.“ abreviatūra signuotus nekropolių dirbinius. Taigi Anykščiai *a priori* neturėjo būti „Minervos“ produkcijos sklaidos vieta, juo labiau pradinio liejyklos egzistavimo laikotarpiu.

Argumentu už vokiečių Wöhrmannų šeimos valdomos ir Rygos prekybiniam-pramoniniam konglomeratui „Wöhrmann & Sohn“ priklausiusios ketaus liejyklos produkcijos pasirinkimą galbūt galėtų būti įmonės žinomumas, produkcijos kokybė – ji įkurta mažiausiai 30-čia metų anksčiau už Kauno ketaus liejyklą – 1832 metais. Nuo Kaune žemės ūkiui skirtus paprastus dirbinius formavusios liejyklos ji skyrėsi sudėtingesne produkcija – gamino garo jėgaines laivams, lokomotyvus, siurblius, buvo žinoma ir kaip taikomosios dailės dirbinių gamintoja [7, 291–333]. Taigi rygiečių liejiniai buvo sudėtingesni, tikslesni, aukštesnės kokybės – ryšių su gimtuoju Liubeku (Vokietija) nenutraukę savininkai technologijos naujoves ir, svarbiausia, nekropolių dirbinių modelius perimdavo iš Vakarų Europos, o kai kurias žaliavas liejyklai (koksą, formų gamybos priedus ir t. t.) pirkdavo iš britų, tiesa, ketaus ruošinius įsigydavo vietoje (Sankt Peterburge). 1888 m. ši Wöhrmannų šeimos prekybinė imperija bankrutavo, tad po 1889 m. metalo apdorojimo fabrikas funkcionavo kitu pavadinimu [4, 5, 10, 17]. Wöhrmannų šeimos įmonėje dirbę specialistai įkūrė kelias liejyklas, tačiau, sprendžiant pagal A. Baranausko tėvų mirties datas, tik ši Rygos įmonė teoriškai galėjo išlieti Anykščių kapinėse stovintį kryžių. Faktą,

14 Žemės ūkio mašinų fabrikas su liejykla, komanditinė akcinė bendrovė, vėliau pavadinta „Minerva“, po pirmojo savininko ir valdytojo T. Heidukevičiaus mirties kurį laiką merdėjo, patyrė gaisrą, buvo parduodama iš varžytinių; atsigavo, tik kai jos vieninteliu savininku tapo M. P. Rekošas, ir šis etapas apytikriai sutapo su būsimojo vyskupo tėvų mirties datomis [11, 111–135].

kad šios Rygos ketaus liejyklos dirbiniai patekdavo į Lietuvą, patvirtina Jano Skłodowskio [16, 190] ir Jurgitos Pačkauskienės tyrimai [13, 244]¹⁵.

Padėti tašką A. Baranausko tėvų kapavietės paminklo istorijoje, užtikrintai įvardyti jo gamintoją bus galima tik radus užuominų amžininkų laiškuose, dienoraščiuose, prisiminimuose, galbūt nežinia kur esančiuose, neišspausdintuose A. Beresnevičiaus atsiminimuose [1, 137].

IŠVADOS

Surinkti duomenys ir jų analizė rodo, kad A. Baranausko tėvų kapavietės antkapinis paminklas iš ketaus, tikėtina, buvo išlietas Kaune, T. Heidukevičiaus įkurto, vėliau M. Rekošo perimto ir „Minerva“ pavadinto fabriko liejykloje. Gamintojo pasirinkimą galėjo lemti asmeninė užsakovo ir gamintojo pažintis, kitų Bažnyčios hierarchų preferencijų pavyzdys, tuometinė bažnytinių užsakymų praktika.

Pavyko surasti atsakymą į kilusius klausimus dėl čia įvardytų poeto tėvų kapavietės ir paminklo būklės ypatybių (išskirtinės stilistikos ir kompozicijos, paminklo metalo pažaidų, kai kurių įrengimo laikotarpio galimybių neatitinkančių detalių), kurias pastebi kapavietės lankytojai – kapavietė ir paminklas buvo perkelti iš naikinamų senųjų Anykščių kapinių, ji virto Baranauskų-Žukauskų giminės kapaviečių centru. Perkėlimo aplinkybes suradome A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus medžiagoje, virtusioje istoriniu šaltiniu. Tikimės, kad plačiai publikai mažiau žinomi pokario Anykščių muziejinių veiklos epizodai taps šio Aukštaitijos miesto kultūros istorijos faktais.

Antkapinio paminklo gamintojo pasirinkimas A. Baranausko biografijoje nėra itin svarbus istorinis epizodas, nieko naujo ar reikšmingo neatskleidžiantis apie vyskupo, poeto asmenybę. Šis tyrimas praturtina nekropolistikos sferą įvairių metalurgijos fabriko produkcijos paplitimo analize, jos aptarimu, prielaidomis apie tikėtinus sepulkralių pasirinkimo motyvus, gal kiek paviršutiniško psichologinio užsakovo portreto „tapymu“, taip pat paminklo išlikimo, perkėlimo, pakeitimo istorija.

Nuoširdžiai dėkojame Tautvydui Kontrimavičiui, A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus Krašto istorijos skyriaus vedėjui, už konsultaciją ir vertingas pastabas.

Gauta 2026 01 30
Priimta 2026 07 15

Šaltiniai ir literatūra

- [1] ALEKSANDRAVIČIUS, Egidijus. *Giesmininko kelias*. Monografija. 2-asis leid. Vilnius: Versus aureus, 2004. 255 p.
- [2] ALEKSANDRAVIČIUS, Egidijus. Bociarskis Dominykas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 3. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003, p. 306.
- [3] BAUBLYS, Arūnas. Klaipėdos krašto senųjų kapinių būklė ir vieta lokalinės kultūros paveldo sistemoje. *Acta Historica Universitatis Klaipėdensis*. T. 25. *Klaipėdos krašto konfesinis paveldas: tarpdisciplininiai senųjų kapinių tyrimai*, 2012, p. 123–136.

15 Tarp neatpažintų signatūrų J. Skłodowskis nurodo W&S abreviatūrą ant 1855, 1856 ir 1858 m. mirusių asmenų kapų kryžių Narvydžių, Kaunatavos ir Tryškių kapinėse. Pabrėžtina, kad šį tyrėją domino buvusios Žemaičių vyskupijos teritorijos kapinėse palaidotų asmenų paminklai, pažymėti lenkiškomis epitafijomis. J. Pačkauskienė, savo disertacijoje teisingai iššifravusi abreviatūrą, priskaičiuoja 9 „Wöhrmann & Sohn“ liejyklos signuotus paminklus.

- [4] BIEDRIŅŠ, Andris; LIEPIŅŠ, Edvins. *Latvijas industriālā mantojuma ceļvedis = Guide to Industrial Heritage of Latvia*. Rīga: Latvijas industriālā mantojuma fonds, 2002. 107 p.
- [5] BUKANTYTĖ, Eglė. Vokiškosios senųjų Klaipėdos krašto kapinių epitafijos: kalbinis aspektas. *Acta Historica Universitatis Klaipedensis*. T. 25. *Klaipėdos krašto konfesinis paveldas: tarpdisciplininiai senųjų kapinių tyrimai*, 2012, p. 77–88.
- [6] DROZDOV, Andrey. *13Al Thirteenth Element Encyclopedia*. Moscow: The Rusal Library, 2007. 232 p.
- [7] GROSA, Silvija. Applied Arts and the Beginnings of Industrial Design 1840–1890. *Art history of Latvia*. Ed. by E. Kļaviņš. Vol. 3. Book 2. Rīga: Institute of Art History of the Latvian Academy of Art, 2019, p. 291–333.
- [8] I. Kaunas. *Ausra*, 1885, Nr. 6, p. 164–165.
- [9] KONDRATAS, Benjaminas. *Kūrėjų pėdsakais*. Vilnius: Mintis, 1981. 286 p.
- [10] MIKŠYTĖ, Regina. *Antanas Baranauskas*. Monografija. Vilnius: Vaga, 1993. 291 p.
- [11] MILTENYTĖ, Asta; ŠTUOPYS, Arminas. „Minervos“ fabriko ištakos ir raida XIX a. septintajame dešimtmetyje: nuosavybės formos, savininkai, dalininkai, valdytojai. *Kauno istorijos metraštis*, 2023, t. 21, p. 111–135.
- [12] P-tis. Pasimirus Seinuose vyskupui Baranauckui... *Varpas*, 1903, Nr. 1, p. 18–19.
- [13] PAČKAUSKIENĖ, Jurgita. Metaliniai antkapiniai kryžiai: reiškiny–dirbiny–paminklas. Daktaro disertacija. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016. 275 p.
- [14] PURVINAS, Martynas; PURVINIENĖ, Marija. Mažosios Lietuvos metalinių lietuvių antkapinių kryžių technologinės bei stilistinės ypatybės. *Kultūros paminklai*, 2010, Nr. 15, p. 88–101.
- [15] PURVINIENĖ, Marija; PURVINAS, Martynas. Metaliniai kapų aptvarai Rusnės apylinkių seno-se kapinėse. *Kultūros paminklai*, 2001, Nr. 8, p. 191–207.
- [16] SKŁODOWSKI, Jan. *Cmentarze na Żmudzi = Žemaičių kapinės: polskie ślady przeszłości Obojga Narodów*. Warszawa: Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, 2013. 409 s.
- [17] SMILINGYTĖ-ŽEIMIENĖ, Skirmantė. Atminimas didžiojo jubiliejaus, arba kaip lietuviai pasitiko XX amžių. *Dailės kūrinys – istorijos šaltinis*: mokslo straipsnių rinkinys. Sudarytoja S. Smilingytė-Žeimienė. Vilnius: Lietuvos kultūros tyrimų institutas, 2016, p. 200–232.
- [18] ŠLIŪPAS, Jonas. *Lietuviszkieje rasztai ir rasztininkai*. [Baltimorė]: kasza Baltimorės M.D.L.M. draugystės, 1890. 234 p.
- [19] ŠTUOPYS, Arminas; MILTENYTĖ, Asta. Kai „Minerva“ dar nesivadino „Minerva“: pirmojo metalo apdirbimo ir mašinų fabriko Kaune įkūrėjas Tomas Heidukevičius (*Tomasz Hejdukiewicz*). *Istorija*, 2023, t. 130, Nr. 2, p. 65–83.
- [20] Telšių vyskupijos bažnyčių 1845 m. mirties metrikų aktų knyga. *Lietuvos valstybės istorijos archyvas* (toliau – LVIA), f. 669, ap. 1, b. 1027, l. 265v.
- [21] Telšių vyskupijos bažnyčių 1850 m. mirties metrikų aktų knyga. LVIA, f. 669, ap. 1, b. 1139, l. 253.
- [22] VIENUOLIS, Antanas. *Iš mano atsiminimų*. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 1957. 317 p.
- [23] Vidos Zasienės prisiminimų rinkinys. A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus, byla Nr. 359.

ASTA MILTENYTĖ, ARMINAS ŠTUOPYS

The Relocation of Antanas Baranauskas's Parents' Grave and the Hypothetical Manufacturer of the Monument

Summary

The article identifies the hypothetical manufacturer of the cast iron monument (the pedestal, the cross, and the fence) at the grave of the parents of Antanas Baranauskas, a classic of Lithuanian literature, priest, and bishop, in the Anykščiai cemetery. The unmarked monument is likely to have been made by the Kaunas-based Minerva Foundry, which operated in the 1860s, although similar examples of sepulchral monuments can also be found in the catalogue of the Riga-based Wöhrmann & Sohn Foundry, which was established in the 1830s. The choice of the manufacturer is explained by logistical circumstances, the acquaintance between the bishop and the owners of the Minerva Foundry, as well as the late nineteenth-century practice of ordering ecclesiastical and sepulchral items by Catholic Church hierarchy. The article discusses the circumstances under which the remains of Baranauskas's parents and other relatives were transferred from the Anykščiai cemetery that was being closed down to the new cemetery while preserving the old cast iron monument.

Keywords: Antanas Baranauskas, Anykščiai, sepulchral items, Minerva Foundry, Wöhrmann & Sohn Foundry